

WPROWADZENIE

Umowa o współpracy między Uniwersytetem Łódzkim a Uniwersyte-tem Justusa Liebiga w Giessen istnieje już od czterdziestu siedmiu lat. Jej istotną częścią były i są wzajemne formalne i nieformalne kontakty historyków z obu miast. W jej ramach w dniach 26–28 marca 2025 r. na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego odbyła się międzynarodowa, polsko-niemiecka, konferencja naukowa zatytułowana: „Łódź: Pamięć – Nauka – Ideologia”¹. Wzięło w niej udział kilkudziesięciu uczonych z obu krajów. Spotkały się trzy pokolenia badaczy, reprezentujących różne dyscypliny, dla których miasto nad Łódką pozostaje ważnym punktem odniesienia w ich naukowych zainteresowaniach. Hans-Jürgen Bömelburg w otwierającym konferencję wystąpieniu zwrócił uwagę na trzy wyzwania przed jakimi stoją uczeni zajmujący się historią Łodzi². Pierwsze z nich ma charakter językowy. Powinniśmy w badaniach uwzględniać w miarę możliwości źródła wielojęzyczne – polskie, niemieckie, rosyjskie, ale także te tworzone w języku jidysz i hebrajskim. Po drugie, podkreślił, że prawdziwe humanistyczne zainteresowanie i kultura pamięci zawsze powstają w strefie kontaktu i styku różnych dyscyplin. W tym kontekście dodał: „bez Władysława Reymonta i Izraela Singera nie byłoby w Łodzi kultury pamięci – to powinno nas uczyć pokory”. Wreszcie trzecie wyzwanie wiąże się z wymianą międzypokoleniową,

¹ Szerzej *vide*: Sprawozdanie autorstwa Andrzeja Kobaka, drukowane w niniejszym tomie (s. 361).

² Maszynopis w posiadaniu autora.

bowiem tylko w ten sposób można analizować stare teorie i metody oraz rozwijać nowe podejścia.

Drukowane poniżej artykuły stanowią rodzaj historiograficznego śladu po wiosennym spotkaniu. Z żalem stwierdzam, że jest to zaledwie ślad, gdyż daleko nie wszyscy z uczestników zdecydowali się przesłać swoje wypowiedzi. W tej sytuacji pozostaną wspomnienia, pamiątkowe fotografie i pamięć kularowych rozmów.

Dzięki uprzejmości Redakcji „Studiów z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX Wieku” publikujemy osiem artykułów prezentujących różne, mam nadzieję wzajemnie się dopełniające, przyczynki do historycznego portretu Łodzi i jej wielokulturowego środowiska historycznego. Uzupełnia je recenzja polskiego tłumaczenia syntezy pióra Hansa-Jürgena Bömelburga pt. *Łódź – historia wielokulturowego miasta przemysłowego w XX w.*

Mam wielką nadzieję, że ten skromny przyczynek, stanie się rodzajem inspiracji do dalszych studiów nad dorobkiem wielokulturowego łódzkiego środowiska historycznego w XIX i XX stuleciu.

Na koniec chciałbym podziękować wszystkim, dzięki którym doszło do łódzkiego spotkania. Szczególne słowa wdzięczności, za ich wkład pracy, kieruję pod adresem Laury Clarissy Loew, Andrzeja Czyżewskiego i Andrzeja Kobaka.

Rafał Stobiecki

INTRODUCTION

The cooperation agreement between the University of Lodz and Justus Liebig University Giessen has been in place for forty-seven years. An important part of this agreement has been and continues to be the mutual formal and informal contacts between historians from both cities. As part of this agreement, on March 26-28, 2025, the Faculty of Philosophy and History of the University of Lodz hosted an international Polish-German scientific conference entitled: “Lodz: Memory – Science – Ideology”.³ It was attended by several dozen scholars from both countries. Three generations of researchers representing various disciplines met, for whom the city on the Łódka River remains an important point of reference in their scientific interests. In his opening speech, Hans-Jürgen Bömelburg drew attention to three challenges facing scholars studying the history of Lodz.⁴ The first

³ See more broadly: Report by Andrzej Kobak, printed in this volume (p. 361).

⁴ Typescript in the author's possession.

is linguistic in nature. We should take into account, as far as possible, multilingual sources in our research – Polish, German, Russian, but also those written in Yiddish and Hebrew. Secondly, he emphasized that true humanistic interest and the culture of memory always arise in the zone of contact and intersection between different disciplines. In this context, he added, “without Władysław Reymont and Izrael Singer, there would be no culture of memory in Lodz – this should teach us humility”. Finally, the third challenge is related to intergenerational exchange, as this is the only way to analyze old theories and methods and develop new approaches.

The articles printed below are a kind of historiographical trace of the spring meeting. I regret to say that this is only a trace, as not all participants decided to send in their statements. In this situation, what remains are memories, commemorative photographs, and the memory of behind-the-scenes conversations.

Thanks to the courtesy of the editors of ‘Studies in the Social and Economic History of the 19th and 20th Centuries’, we are publishing eight articles presenting various, hopefully complementary, contributions to the historical portrait of Lodz and its multicultural historical environment. They are supplemented by a review of the Polish translation of Hans-Jürgen Bömelburg’s synthesis entitled *Łódź – historia wielokulturowego miasta przemysłowego w XX w.* (*Lodz – the history of a multicultural industrial city in the 20th century*).

I sincerely hope that this modest contribution will serve as a source of inspiration for further studies on the achievements of the multicultural historical environment of Lodz in the 19th and 20th centuries.

Finally, I would like to thank everyone who made the Lodz meeting possible. I would like to express my special gratitude to Laura Clarissa Loew, Andrzej Czyżewski, and Andrzej Kobak for their contribution.

Rafał Stobiecki